

ИКОЊА

Сенка е она што му припаѓа на Стариот, икона она што му припаѓа на Новиот Завет, а вистината - на состојбата на идниот век. (Свети Максим Исповедник)

Првите икони

Преданието на Црквата сведочи дека првата икона на Христос настанала уште во времето на Неговиот живот на Земјата. Во Православието таа се нарекува 'Неракотворниот образ' (= неракотворен). Во службата од 16 август, кога се слави споменот на настанот при настанокот на оваа неракотворна икона, се пее: „... откако го прикажа Твојот пречист лик, Ти му го испрати на Авгар кој сакаше да Те види Тебе, Којшто по Твојата Божественост Си невидлив за Херувимите...“ (стихира од вечерната, глас 8). Молејќи за спасение и здравје, со вера и смирение, Авгар испратил слуги, свои

гласници пред нозете Христови. Тогаш, по мерата на верата негова, Исус за да го утеши и укрепи, зема платно и го допира до своето лице. На платното се отиснува јасно неговиот лик. Тоа платно, неракотворниот образ Христов, како присут во Христово гласниците му го носат на Авгар, којшто добива исцеление. Платното со ликот на Господ, отпечатен на него - тоа всушност е споменатата прва икона на Христос - долго време било чувано во градот Едеса како најскапоцена светост. Било надалеку познато и почитувано на целиот Исток. Многумина епископи, црковни и царски достоинственици, мирјани и монаси, патници и

нехристијани, болни и оние на коишто им била потребна утеха и разрешување од маките или какво било исцеление, доаѓале на поклонение во Едеса, пред Неракотворениот Господов образ, каде што се случувале многубројни чуда. За време на иконоборниот период, Свети Јован Дамаскин го спомнува чудотворното платно со образот Господов. А во 787 година, отците на Седмиот Вселенски Собор во повеќе наврати, во одбрана на почитувањето на светите икони, се повикувале на него. Смеслата на изразот 'лик нестворен од човечка рака' е разјаснета од евангелистот Марко (14, 58): „чувме дека Он говореше: 'Ќе го урнам овој ракотворен Храм и ќе сосидам друг, неракотворен'... Таа слика е пред с□ Самиот воплоен Син Божји Којшто допушти да се види 'во храмот на Неговото тело' (Јован 2, 21). Оттогаш, во Божествениот Домострој за нашето спасение историски завршува 'периодот на сенка' и започнува 'периодот на икона' на идното Царство. Оттогаш Мојсеевата забрана да се изобрази ликот Божји ја губи својата смисла, бидејќи со боговоплотувањето иконите на Христос стануваат непобитни сведоци на истото. Притоа воопшто не станува збор за слика создадена според човечка замисла. Неракотворниот Образ го покажува автентичниот лик на Синот Божји Кој стана човек и според преданието на Црквата произлегува од непосредниот допир на платното со Неговото лице. Тоа не е сведоштво за некаков универзален, персонифициран Христос ниту пак за апстрактен Христос којшто симболизира некаква возвишена идеја.

Неракотворениот образ сведочи за вистинската, историска личност на Воплотениот Син Божји, Којшто живееше во одредена временска епоха, на точно одредено место, обновувајќи ја со своето првородно достоинство паднатата во грев природа на Адам. Новозаветните текстови ни го откриваат откровението: Стариот Завет е подготовка на Новиот Завет, Ветената земја каде што оди древниот Израил (избраниот народ Божји) е слика на новозаветната Црква. Самиот Христос ги води Своите апостоли во Ерусалим. Што се однесува до нас, нас н□ води Неговиот образ, Неговото присуство, до Небесниот Ерусалим. Преданието сведочи дека во раната Црква постоеле и други, ракотворни, насликани со човечка рака икони со ликот Христов, изобразени според оригиналот на Неракотворниот образ.

Ако иконата на Христос е темел на православната иконографија, верно откривајќи ни ги цртите на ликот на Бога Којшто станал човек, иконата на Богородица го претставува првото човечко суштество коешто ја реализирало целта на воплоотувањето достигнувајќи ја полнотата на образот Божји во подобие, т.е. обожението на човекот. Таа Којашто во Себе Го прими и Го содржеше несодржливиот Бог, Мајката Божја, според Светите отци на ?етвртиот Вселенски Собор, заедно со Христос управува со животот на Земјата, молитвено застапувајќи го сиот човечки род, како брза помошница и утешителка, сочувствувајќи со сите човечки страдања и несреќи. Нејзината икона го зазема првото место

Смеслата на изразот 'лик нестворен од човечка рака' е разјаснета од евангелистот Марко (14, 58): „Чувме дека Он говореше: 'Ќе го урнам овој ракотворен Храм и ќе сосидам друг, неракотворен'... Таа слика е пред с□ Самиот воплоен Син Божји....

ПРЕЖИИ
 О
 ХРИСТИАНСТВО

после иконата на Христос, творејќи пар со неа. И според мноштвото на икони на Богородица коишто ги има повеќе од сите други низ историјата на Црквата □ до денес, според многубројноста на чудотворните икони Нејзини, како и според интензитетот на почитувањето, се издвојува од сите други иконографски претстави на светителите, на ангелите и на евангелските собитија.

Православното предание првонастанатите икони на Богородица му ги припишува на Светиот апостол и евангелист Лука, којшто по Педесетница насликал три. Едната припаѓа на иконографскиот тип 'Елеуса' ('Умиление', каде детето Христос го допира нежно Своето лице до лицето на Богородица). Податоците за неа се нејасни. Втората е од типот 'Одигитрија' ('Патеводителка', каде особено е истакната Божественоста на детето Христос). И третиот тип е без Христос, во молитвена поза на 'Деисис'. Најстариот историски доказ што сведочи за овие икони насликани од Свети Лука потекнува од 4 век, во записот на византискиот историчар Теодор. Свети Андреј Критски и Свети Герман, цариградски патријарх (715-730), исто така зборуваат за една икона на Богородица од евангелистот Лука, која била изработена за време на животот на Божјата Мајка и му била испратена во Рим на Теофил, којшто се споменува во Делата Апостолски.

За суштината

Во духовниот живот на Православното светоотечко предание сета борба и аскеза води само кон една цел - човекот да стигне до смиението или со други зборови да се ослободи од своето „јас,, од ропството на гордоста и суетата и трајно да ја прими благодатта на Светиот Дух, т.е. да го досегне, да го прими на дар обожението. Само благодатта е вистинското, нетрулежно богатство, „скапоцениот бисер,, коешто стекнувајќи го во овој земен живот можеме да го понесеме со нас при последното патување, при конечниот исход на душата во часот на смртта. Сила којашто ги надраснува нашите сили, нашата волја и нашите очекувања. Сила, којашто самодејствено, благотворно и изненадувачки дејствува во нас кога ги исполнуваме Неговите заповеди.

Зборот 'икона' има грчко потекло и означува 'образ, портрет'. Во зависност од степенот на духовниот развој на којшто секој од нас поединечно се наоѓа во процесот на очистување од страстите и градење реална личностна заедница со Бога, иконата ја гледаме, ја созерцуваме, не со очите на умот, туку со духовното око на срцето. Во големото семејство на Црквата иконите се прозорци низ коишто нам кои □ уште сме во оваа земна долина на плачот, преку благодатното присуство и молитвеното

иконата на Богородица го претставува првото човечко суштество коешто ја реализирало целта на воплотувањето достигнувајќи ја полнотата на образот Божји во подобие, т.е. обожението на човекот.

застапништво на светителите ни се дава утеха и предвкус на идното Царство. Св. Василиј Велики вели: „...честа оддадена на иконата се пренесува на нејзиниот образ, и оној што ја почитува иконата ја почитува личноста што таа ја претставува,„ Така иконите служат како посредници помеѓу претставените личности на светителите и верните коишто се молат, при што меѓу нив се воспоставува реална благодатна врска, духовен допир. Првата икона Светиот апостол Лука ја насликал по Педесетница, по слегувањето на Светиот Дух на апостолите. Тоа сведочи дека: без благодатното дејство на Светиот Дух во нас нема да бидеме кадри да ја доживееме иконата во нејзината суштина, полнота, значење. Мерата на присуството на благодатта на Светиот Дух го одредува степенот на нашето поимање и личносно, искуствено доживување на иконата. Надвор од Литургијата, надвор од светотаинска заедница со Христос иконата останува само бледа претстава, слика... но не и реално присуство и открoвение.

Светата уметност во Православието по својата природа е литургиска. И тоа не само затоа што □ служи како рамка на Литургијата дополнувајќи ја туку затоа што совршено и по суштина □ одговара. Иконата не е слика од овој свет која стреми да изрази дел од феномените на секојдневието што го живееме. Служејќи се со

симболиката на појавното, таа сведочи и објавува една поинаква стварност... одондестраната, надумна стварност на Царството Небесно.

За смислата

„ Неописливиот Син на Отецот стана опислив воплотувајќи се од Тебе, Божјата Мајка; И откако ја обнови осквернетата слика во нејзиното древно достоинство, Он ја соедини со Божествената убавина. А исповедајќи го спасението, ние тоа го изразуваме (сликовито), преку дело и збор,„

Ако досега говоревме за Божественото воплотување како за основа на иконата, тогаш смислата и содржината на новозаветната икона ни се откриени во зборовите на вториот дел од кондакот на празникот на Победата на Православието. Во три реченици, концизно и точно, со извонредно богатство и длабочина, тој го изразува целото учење на Црквата за иконата, целата икономија на спасението, и оттаму претставува усна икона за смислата на светата слика и нејзината содржина.

Во Своето воплотување Христос повторно ја создава и ја обновува во човекот Божествената слика претходно осквернета преку падот на Адам. Он, Новиот Адам, почетокот на новото создание, на небесниот човек, го води човештвото кон

Еднаш упатен каде води 'тесната врата', човекот гледа, созерцува, искусува како пред него се отвораат бескрајни можности и перспективи. И неговиот пат наместо да се стеснува станува с□ поширок.

Човекот како Божји образ е патот преку којшто Бог дејствува врз созданието, коешто само преку него учествува во духовниот живот.

целта за којшто е создаден првиот Адам: обожението, реализацијата на образот Божји во човекот до подобие Божјо. „Бог стана човек, за човекот да може да стане бог (по благодат)... Библискиот запис во којшто ни се открива намерата на Света Троица да создаде човек според образ и подобие Божјо, и сведоштвото за создавањето на човекот 'според образ Божји' Светите отци го толкуваат на следниов начин: преку Светата тајна Крштение благодатта на Светиот Дух го обновува Божествениот образ во паднатиот човек; Божественото подобие, пак, благодатта го зацврстува, го насидува подоцна, со напорите на човекот да ги исполни заповедите, да се здобие со добродетелите, чијшто врв е саможртвената љубов, највисокото дело на подобие-ето со Бога. Истовремено, како круна на создавањето, човекот како Божји образ е патот преку којшто Бог дејствува врз созданието, коешто само преку него учествува во духовниот живот. На човекот којшто го досегнува подобие-ето Божјо, на обожениот во Христа човек, му е дадено да оствари соединување на целиот свет со Бога, бидејќи 'крајната цел на созданието е неговото преобразување'. ?удесни се и непоимливи патиштата Господови... И навистина најдостоен предизвик да се осмисли еден човечки живот е подвигот на очистувањето на срцето од страстите, низ градењето личносна заедница со Христос, во себе и во ближниот, подвигот на исполнувањето на образот Божји (на Божествениот печат) во нас, до полнотата на подобие-ето на Божествената љубов. Каде е местото на иконата во сето ова? На едно место Св. Дијадох Фотикиски

вели: „Како што сликарите најнапред со една единствена боја прават скица на портретот, а потоа, напредувајќи малку по малку, со една боја врз друга точно ја доловуваат сличноста на портретот со неговиот модел (...) така и Божествената благодат преку крштевањето почнува повторно да го изнедрува образот таков каков што бил втиснат (вдахнат) во човекот при создавањето. Потоа, кога гледа дека од сесрце се стремиме да ја досегнеме убавината на подобие-ето (заради љубовта кон Бога) (...), тогаш насидувајќи н□ со добродетел врз добродетел, издигнувајќи ја убавината на душата од слава во слава, таа □ прибавува обележје на подобие,.. Вистинската убавина е благодатното зрачење на Светиот Дух; светост, учество во вечноста. Оти достигнатото обожение на светителот претставува почеток на идното преобразување на вселената.

За содржината

Светите отци на Седмиот Вселенски Собор јасно ја дефинираат разликата меѓу иконата и портретот: портретот е слика на обично човечко суштество; иконата претставува човек соединет со Бога. Иконата е образ, слика на обожен човек, во којшто во полнота е присутна благодатта која ги согорува сите страсти, осветувајќи ја не само душата туку и телото. Таа е смирено пренесување на извесна духовна реалност, лишено од секаков уметнички занес или гордост. Затоа, според својата содржина иконата се разликува од која било уметничка слика или претстава на созданието и на човекот. А таа содржина создава специфични облици

на изразување, својствени само за иконата, коишто ја издвојуваат од секоја друга ракотворна слика, издигнувајќи ја на рамниште на сведоштво, присуство, живо богословие.

Како настанува една икона?

Прво се подготвува штицата. Од цврсто дрво, коешто тешко подлегува на распаѓливост. Тоа би се рекло е материјалот, создаденото. Потоа се налепува платното со туткал, па се нанесува, слој по слој, белата површина на гипсениот грунд - подготовка за да се нанесат контурите на ликот - човекот е создаден од 'земја'.

Откако грундот внимателно ќе се измазни до совршенство на мазност на огледална површина, се втиснуваат нежно контурите на ликот - образот Божји во човекот.

Потоа се нанесува златото. Златниот фон на иконата е присуството на Светиот Дух, на Таворската несоздадена светлина, полнота на благодатта на Крштението (Вие кои во Христа се крстите, во Христа се облековте...). Потоа започнува сликањето на ликот. Се нанесува основната боја на одеждата. Затемнувањето, осветлувањата. Телото на светителот е осветено во возлет кон Бога. Одеждите токму тоа го отсликуваат - облекувањето на нетрулежноста, осветувањето на тварта. И на крајот се насликува, се открива ликот. Обожената личност на светителот. Од лицето зрачи посебен мир и светлина... прикажувајќи ни ја возвишената состојба на светителот, неговото преобразено и вечно лице.

Со помош на бои, облици и линии, низ еден јазик на симболичен реализам, сликарски израз единствен во својот род,

ни се открива духовната состојба на човекот спасен во вечноста на Царството Небесно. На човекот - храм Божји. Внатрешниот ред и мир во духовниот живот, за коишто сведочат Светите отци, се пренесени на иконата со спокојни и хармонични потези. Сето тело на светителот, сите детали и поединости, дури и косата, брчките, наборите на облеката и сè што го опкружува, сè е обединето и доведено до највисоко согласие. Во тоа се состои видливото прикажување на победата врз внатрешната делба и збрка во паднатата човечка природа, во процесот на очистување и преобразување на страстите, до обожение.

Содржината на иконата, значи, претставува вистински духовен патоказ за животот во Црквата, особено за молитвата. Таа на еден автентичен начин, ослободен од стеснетоста на поимите и зборовите, нè учи каков став треба да заземеме во молитвата. Еднаш упатен каде води 'тесната врата', човекот гледа, созерцува, искусува како пред него се отвораат бескрајни можности и перспективи. И неговиот пат наместо да се стеснува станува сè поширок. Но во почетокот тоа е обична точка внатре, во нашето срце, во којашто го спуштаме умот собирајќи го, врзувајќи го, со сето внимание, за зборовите на Исусовата молитва. Од неа, од таа точка, целата наша перспектива треба да се сврти. Во тоа е смислата на зборот, преумување, покајание.

Иконата е истовремено и пат којшто треба да се следи, и присуство на одондестраното и на спасеното, и средство. Таа самата е: молитва.

Зборот 'икона' има грчко потекло и означува 'образ, портрет'.

Златниот фон на иконата е присуството на Светиот Дух, на Таворската несоздадена светлина, полнота на благодатта на Крштението.

Воскресение

Тајната на победата над смртта, на обновувањето и на човековото облекување во потполна нетрулежност и слобода пред Бога се врши и напредува низ историјата на Црквата. Од трпението во маките, од живењето на болката, од искушенијата коишто не сме ги сакале, сметајќи ги за препреки и проклетство што ни го загорчува животот, во мигот на крајно истоптание ненадејно избива и н^е оросува пламенот на благодатта. Дарот на полнотата на благодатта е дар на крајно смирение, кенозис... до себезаборава, во страдањето заради љубовта Божја.

Светиот апостол Павле во Првото послание до Коринтјаните (15; 35, 40, 42-45) ни сведочи: Но, ќе рече некој: како ќе воскреснат мртвите и во какво тело ќе дојдат? (...) има тела небесни и тела земни, но друг е болскотот на небесните и друг на земните (...) Такво е и воскресението на мртвите: се сее за распаѓање - воскреснува во нераспаѓање; се сее во бесчестење - воскреснува во слава; се сее во немоќ - воскреснува во сила; се сее тело душевно - воскреснува тело духовно. Има тело душевно, има и тело духовно. Па така е и напишано: „Првиот човек - Адам, стана жива душа,, а последниот Адам - животворен дух.

Причината за постоењето на светата уметност во Православието е токму во тоа да донесе видливо сведоштво за двете стварности, обединувајќи ги во себе историската стварност и стварноста на Царството Небесно, реалноста на создаденото и благодатта на Светиот Дух. Иконата е живо сведоштво за исходот и полнотата на учеството на човекот во Божествениот Живот.

монахиња
Исидора